

הפלשתינאים פתרון של רוב-מיעוט ולא פתרון של "דו-לאומיות".

אך ד"ר הטיס לא כתבה מאניפסט או פאמפלט אלא ספר מדעי ולא דעותיה או רגשותיה הם העומדים למבחן הבקורת, אלא אכן יש בהם כדי לפגום במהימנותו של המחקר. לפיכך מותר לשאול מה כוונתה כשהיא כותבת כי רעיון ה"דו-לאומיות" שב ומהדהד בחלל האוויר הפוליטי-הרעיוני שלנו לאחר יוני 1967? ככל הידוע לכותב שורות אלו לא הועלה אפילו בדל רעיון בישראל משופעת-הרעיונות שלאחר המלחמה בדבר חלוקת הריבונות בארץ-ישראל שלמה לשנים. חלוקת ריבונות בחוג מדינה אחת—זה פירושה המקורי של "דו-לאומיות", הקובע הסדרים שלטוניים ומינהליים יציבים וקבועים, על-פי חלוקה נתונה מראש של אחוזי הריבונות. אמנם, עלה לדיון רעיון של "דו-לאומיות" המבוססת על חלוקת ארץ-ישראל לשתי מדינות ריבונות-בתכלית הקשורות אחת זו לזו קשר פדרטיבי כלשהו, אך זוהי "דו-לאומיות" שונה-בתכלית מן ה"דו-לאומיות" שאליה התכוונו אנשי "ברית-שלום" בגילגוליהם השונים. אי-הרלוונטיות של רעיון ה"דו-לאומיות" בעידן הנוכחי של ה"סיכסוך" הארצישראלי אפילו כרעיון חכמני ומקושט היטב במוסר והומאניות מתברר מכך שדווקא אלה שנמנו בעבר עם תומכיה הנלהבים של דו-לאומיות תוב-עים עכשיו מישאל לפנות את השטחים במערב-הירדן לבל תיהפך ישראל חלילה למדינה "דו-לאומית", והפעם כוונתם היא לעלו תוכל ישראל לכפות הסדר כלשהו של רוב-מיעוט. ה"דו-לאומיות" הפכה היום סיסמת-אזהרה ולא סיסמת-תקווה—וגילגול זה יש בו כדי להעיד על חוסר-הבהירות שליוה את כתבי מנסחיו של הרעיון מתחילתו. המיתודה שבהרה ד"ר הטיס—העיקוב אחר גילגוליו של רעיון ה"דו לאומיות" ברצף היסטורי החופף את תקופת המנדט הבריטי והמעקב אחר התגובה שעורר מצד אישים פוליטיים שונים, רשמיים ובלתי-רשמיים—אף היא מערפלת את המחקר, ולא

המאמר, יחד עם מאמרה של אניטה שפירא, הוא ודאי אבן-יסוד למחקר של תנועות השמאל בארץ-ישראל, העתיד ביום מן הימים להמשיך במה שהתחיל בו מחקרו המושלם של אלקנה מרגלית על "השומר הצעיר".

דו-לאומיות

בפתח מחקרה מציינת ד"ר הטיס כי הנושא בו היא עוסקת נעשה אקטואלי לאחר מלחמת-יוני וכי שוב נפתח דיון בדבר "דו-לאומיות" כפתרון אפשרי לשאלה הארצי-ישראלית. במסקנותיה היא מגלה לקוראים בכנות כי שעה שהחלה לחקור את רעיון ה"דו-לאומיות" האמינה בו אמונה עזה כפתרון מדיני, וגם לאחר שנעשתה ספקנית באשר לאפשרות מימוש בעתיד הנראה-לעין "אין לי כל התנגדות עקרונית לו". אדרבה, נוטה היא לקבל את הפתרון מבחינה רגשית ואינטלקטואלית. מסקנותיה של ד"ר הטיס אכן תואמות היטב את נושא מחקרה: רעיון שכלי-כולו לא היה אלא נסיון יהודי-ציוני לפשר בין עמדות מוסר-יות-אינטלקטואליות שונות של הוגי הרעיון ללא התחשבות מיוחדות במציאות המדינית-החברתית בארץ-ישראל המנדטורית. עמדה כזו, של בנין דגמים מדיניים תיאורטיים, שכל כוונתם להשיג נוחות אינטלקטואלית-מוסרנית של הבונים, אינה אפיינית רק למחוקקי רעיון ה"דו-לאומיות", מ"ברית-שלום" ועד "השומר-הצעיר". אכן, תמיהה היא איך מתישבות עמדותיה האינטלקטואליות והמוסריות של המחברת עם קביעתה, סמוך מאד לכך, כי אפשר שצרת ה"סיכסוך" הארצישראלי היתה בתלותם המוחלטת של הפלשתינאים במדינות הערביות, תלות שמנעה מן הישראלים אפשרות לכפות על

* Susan Lee Hattis, *The Bi-National Idea In Palestine During Mandatory Times*; Shikmona, 1970 : 355 pp.

לשינוי המבנה החברתי-הכלכלי של היהודים, והיא עלתה לא רק על רקע הציונות הרומנטית וראייתה של "שיבת-ציון" כשיבה אל עבודת-האדמה של העברים מתקופת התנ"ך אלא גם על הרקע הכללי של דחיית העיר והשיבה אל הכפר, בעיקר ברוסיה. הפארי-דוקס הוא זה שהשמאל המרקסיסטי באירופה ראה בעיר את השלב המתקדם יותר של הציביליזציה ואת מוקד המהפכה; לעומת זה, הציונות, ובעיקר השמאל הציוני, פנו לא אל העיר כי אם אל הכפר. בארץ-ישראל העותמאנית ממילא היו הערים מועטות ותנאי-החיים בהן לא משכו את הלב. ידועים תיאורי הפגישה של ציונים מקרוב-באו עם יפו, ירושלים וכו'. אידיאולוגיה ציונית כפרית זו גרמה שכל האוטופיות הציוניות וכל הנסיונות החברתיים הציוניים פנו אל הכפר ואל צורות ההתארגנות הכפרית.

יש מקום לחשוב אם לא אידיאולוגיה זו של בחירה היא שחוללה את המאבק על "כיבוש העבודה", על כל תוצאותיו לגבי החברה הישראלית ויחסיה אל האוכלוסיה הערבית. הציונים לא באו לבנות ערים; הם באו להתחדש באמצעות עבודת-האדמה. העיר היתה "ציביליזציה" ואילו הם באו ליצור "תרבות", "עדה אנושית". אידיאו-לוגיה זו, אגב, יש בה לעורר אהדה משום תנועת השלילה הגדולה של העיר המודרנית, אך למעשה גרמה זניחת העיר עוותים גורליים בא"י.

זניחה זו של העיר היא נושא עבודתו של אריק כהן, שהיא גופה בבחינת ראשי-פרקים לעבודה מקיפה יותר ונחוצה מאד. זניחת העיר בתחומי האידיאולוגיה והפיכת הכפר למושא מרכזי של המחשבה ולגורם המכריע בחיים הפוליטיים היתה כרוכה בהתעלמות משוועת מן המתרחש בארץ למעשה. שפן העיר התרחבה והלכה בין שתי מלחמות העולם, ומאז המנדט הבריטי ועד היום רובם המכריע של אוכלוסי הארץ יושבים בערים ובעיירות. התרחבות זו באה ללא אידיאולוגיה מכוונת. ראית העיר כ"ניווה", מקור החטאים, גרמה שניתן לעיר להתרחב ללא תיכונן על כל הקלקלות שבאו עקב

אחת מתקשה הקורא להבין באיזה מן הפת-רונות ה"דו-לאומיים" האפשריים להלכה הכתוב מדבר: בחלוקת ריבונות נוסח לבנון, בהסדר קנטונאלי נוסח שוייץ, בפרדציה של שתי מדינות ריבוניות? זהו פגם מצער, שהרי לפנינו מחקר מקיף, ראשוני בסוגו, על רעיון שליווה שנים רבות את פולמוסי הציבוריות העברית וכמה מן המגמות שעמדו מאחוריו עדיין יש להן מהלכים בקרבנו. "רעיון הדו-לאומיות בתקופת המנדט" הוא עבודה שזיפתה את בעליה בתואר-דוקטור. זהו מחקר המציג את ההיסטוריון כ"בלש" האוסף מסמכים ועדויות בחריצות ובשקדנות הראויות לכל שבה ומטרתו לתת תיאור שלם פחות או יותר של מאורע או של גילגול אידיאה בין קבוצות פוליטיות ואישים. כותב עבודה כזו מצמצם בהכרח את נושאי התענה יינותו ורצף העדויות והציטטים נתלש לא מעט מהקשרו החברתי-ההיסטורי; לא תמיד הקורא, והענין הנדון, נשכרים מכך.

העיר באידיאולוגיה הציונית

לעיר היה תפקיד אמביוואלנטי בחיי האוכ-לוסיה היהודית במערב-אירופה כמו גם במזרח (יחד עם העיריה). מצד אחד, היתה העיר מתקדמת בתרבותה הרבה יותר מן הכפר והאוכלוסיה היהודית בה רחקה על-ידי כך מן הפיגור והניוון של הכפר במאות שעברו. אולם, מצד שני, אירגנה הישיבה בעיר הפתוחה או בנטיאות את היהודים כקבוצה חברתית בורגנית, ועיר-בורגנית ופחות מזה, צורת חברה וכלכלה שידועה השפעתה על היחס בין האוכלוסיה היהודית והלא-יהודית. השאיפה לגיתוק היהדות מן העיר היתה תולדת השאיפה

* Erik Cohen, *The City in the Zionist Ideology*; Jerusalem Urban Studies, Number 1, 1970; Institute of Urban and Regional Studies, The Hebrew University of Jerusalem; 126 pp.